ISSN:3030-332X
Impact factor: 9,493
International journal of scientific researchers

BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINI IMLOVIY SAVODXONLIKKA O‘RGATISH TEXNOLOGIYASI

ТЕХНОЛОГИЯ ОБУЧЕНИЯ ОРФОГРАФИЧЕСКОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

TECHNOLOGY FOR TEACHING SPELLING LITERACY TO PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Ernazarova Laylo Abdusaitovna
SamDPI Boshlang‘ich ta’lim kafedrasi o‘qituvchisi

Aliyeva Mehribon Olimjonovna
SamDPI Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.20169641

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining imloviy savodxonligini rivojlantirishga yo‘naltirilgan ta’lim texnologiyalari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Unda imlo o‘rgatish jarayonida o‘quvchilarda to‘g‘ri yozuv malakasining shakllanishi, yozma nutq madaniyatining rivoji hamda imloviy ko‘nikmalarni mustahkamlashga ta’sir etuvchi omillar yoritilgan.

Kalit so’zlar: imloviy savodxonlik, boshlang‘ich ta’lim, to‘g‘ri yozuv, ta’lim texnologiyalari, AKT, o‘yin metodlari, yozma nutq madaniyati.

Аннотация

В данной статье научно-теоретически и практически анализируются образовательные технологии, направленные на развитие орфографической грамотности учащихся начальных классов. В ней освещаются процессы формирования навыков правильного письма, развитие культуры письменной речи, а также факторы, влияющие на укрепление орфографических навыков в процессе обучения правописанию.

Ключевые слова: орфографическая грамотность, начальное образование, правильное письмо, образовательные технологии, ИКТ, игровые методы, культура письменной речи.

Abstract

This article provides a scientific-theoretical and practical analysis of educational technologies aimed at developing the spelling literacy of primary school students. It highlights the formation of correct writing skills in the process of teaching spelling, the development of written communication culture, and the factors influencing the reinforcement of spelling skills.

Keywords: spelling literacy, primary education, correct writing, educational technologies, ICT, game-based methods, culture of written speech.

Bugungi raqamlashtirilgan zamonaviy dunyoda biz har xil yozish usullaridan foydalanamiz, gadjetlar orqali, qo‘l bilan va hokazo. Biz yozishdan har kuni muntazam foydalanar ekanmiz, avvalo tog‘ri yozishni bilishimiz kerak. Bizga bunda, albatta, imloviy savodxonlik kerak bo’ladi.

“Imlo” — arab tilidan olingan so‘z. U arabcha “imla” (إملاء) so‘zidan kelib chiqqan bo‘lib, “yozdirish”, “diktovka qilish”, “to‘g‘ri yozish qoidalari” degan ma’nolarni bildiradi.

“Savodxonlik” — bu biror odamning o‘qish, yozish va matnni tushunish kabi asosiy ko‘nikmalarga ega bo‘lishi, hamda boshlang’ich sinflarda alifbeni o’qitish jarayonida tovush va harflarni tanish orqali o’qish yozishni o’rganish tutiladi.

Imloviy savodxonlik — bu shaxsning nutqda so‘zlarni adabiy til me’yorlariga muvofiq, aniq va bir xil qoidalar asosida yozish malakasidir. U nafaqat harflarni to‘g‘ri qo‘llash, balki tinish belgilari, so‘zlarning yozilishi, qo‘shimchalarning to‘g‘ri ulanashi va matnning umumiy mantiqiy ravonligini

ta’minlashni ham `o‘z ichiga oladi. Jamiyatda yozma muloqotning kengayib borishi imloviy savodxonlikni shaxsiy madaniyatning muhim ko‘rsatkichi sifatida namoyon etadi.

Boshlang‘ich ta’lim tizimida o‘quvchilarning imloviy savodxonligini shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki aynan boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilar yozma nutqning asosiy qoidalarini o‘zlashtiradilar va ularning tilga bo‘lgan munosabati shakllanadi. Imloviy savodxonlikni rivojlantirish jarayonida o‘quvchilarning fonetik, leksik va grammatik bilimlari o‘zaro uyg‘un holda shakllantirilishi lozim.O‘quvchilarga imlo qoidalarini o‘rgatishda bosqichma-bosqichlik tamoyiliga amal qilish muhimdir. Dastlab o‘quvchilar harflar va tovushlar o‘rtasidagi bog‘lanishni o‘rganadilar, so‘ngra so‘zlarning to‘g‘ri yozilishi, qo‘shimchalarning qo‘llanilishi hamda gap tuzish jarayonida imlo qoidalariga amal qilishni o‘zlashtiradilar. Bu jarayonda o‘qituvchi o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda turli metodlardan foydalanishi zarur.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining imloviy savodxonligini rivojlantirishda diktantlar alohida ahamiyatga ega. Diktant yozish orqali o‘quvchilar eshitgan matnni to‘g‘ri yozishga, harflarni aniq qo‘llashga hamda tinish belgilariga rioya qilishga o‘rganadilar. Bundan tashqari, izohli diktant, tanlab yozish diktanti, ijodiy diktant kabi turli shakllardan foydalanish o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi va imlo qoidalarini mustahkamlaydi.Imloviy savodxonlikni shakllantirishda matn ustida ishlash metodlari ham muhim o‘rin tutadi. O‘quvchilar matnni o‘qish, tahlil qilish, undagi xatolarni topish va tuzatish orqali imlo qoidalarini amaliy jihatdan o‘zlashtiradilar. Bunday mashg‘ulotlar o‘quvchilarda kuzatuvchanlik, tahlil qilish va mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shuningdek, o‘quvchilarning imloviy savodxonligini oshirishda kitob mutolaasining o‘rni katta. Kitob o‘qish jarayonida o‘quvchilar so‘zlarning to‘g‘ri yozilish shaklini ko‘p marta ko‘radilar va ularni ongli ravishda eslab qoladilar. Bu esa o‘quvchilarning so‘z boyligini kengaytirish bilan birga yozma nutqining rivojlanishiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Hozirgi kunda ta’lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash imloviy savodxonlikni rivojlantirishda yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Interaktiv metodlar, multimedia vositalari, elektron darsliklar hamda ta’limiy platformalar yordamida o‘quvchilarning bilim olish jarayonini yanada samarali tashkil etish mumkin. Bunday texnologiyalar o‘quvchilarning ta’limga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va ularni faol o‘quv jarayoniga jalb etadi.Bundan tashqari, boshlang‘ich sinflarda imloviy savodxonlikni shakllantirish jarayonida o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish ham muhimdir. Har bir o‘quvchining bilim darajasi, qobiliyati va o‘rganish sur’ati turlicha bo‘lganligi sababli o‘qituvchi differensial yondashuv asosida ta’lim jarayonini tashkil etishi zarur. Bu esa barcha o‘quvchilarning imloviy savodxonligini samarali rivojlantirish imkonini beradi.

Shunday qilib, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini imloviy savodxonlikka o‘rgatish tizimli va uzluksiz jarayon bo‘lib, u o‘qituvchining pedagogik mahorati, samarali metodlar va zamonaviy ta’lim texnologiyalarini qo‘llash orqali yuqori natijalarga erishishni ta’minlaydi va boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining imloviy savodxonligini rivojlantirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) samarali foydalanish bugungi ta’lim tizimining dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy texnologiyalar yordamida tashkil etilgan darslar o‘quvchilarning mavzuga bo‘lgan qiziqishini oshiradi, ularning mustaqil fikrlash va amaliy faoliyat ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, elektron taqdimotlar, interaktiv doskalar, multimedia vositalari hamda ta’limiy mobil ilovalar orqali imlo qoidalarini o‘rgatish samarali natija beradi. AKT vositalari yordamida o‘quvchilarga turli interaktiv topshiriqlar berish mumkin. Masalan, xatolarni topish, so‘zlarni to‘g‘ri joylashtirish, gaplarni tahlil qilish yoki test topshiriqlarini bajarish kabi mashqlar o‘quvchilarning imloviy ko‘nikmalarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Bunday metodlar o‘quvchilarning diqqatini jalb etadi va dars jarayonida ularning faolligini oshiradi. Shu bilan birga, AKT vositalari orqali o‘quvchilarning bilim darajasini tezkor aniqlash va baholash imkoniyati ham yaratiladi. Boshlang‘ich ta’limda imloviy savodxonlikni shakllantirishda o‘yin texnologiyalarining ham o‘rni katta. Chunki kichik yoshdagi o‘quvchilar o‘yin faoliyatiga moyil bo‘ladilar. Shu sababli dars jarayonida didaktik o‘yinlardan foydalanish ta’lim samaradorligini oshiradi. “Kim tez topadi?”, “Xatoni aniqlang”, “So‘z zanjiri”, “Orfografik estafeta” kabi o‘yinlar orqali o‘quvchilar imlo qoidalarini qiziqarli tarzda o‘zlashtiradilar. O‘yin metodlari o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish bilan birga, ularning yozma nutqini ham boyitadi.

Bundan tashqari, imloviy savodxonlikni rivojlantirishda o‘quvchilarning mustaqil ishlash faoliyatini tashkil etish ham muhim ahamiyatga ega. Mustaqil yozma mashqlar, kichik matn tuzish, bayon va insholar yozish orqali o‘quvchilarda to‘g‘ri yozish malakasi shakllanadi. O‘quvchi qancha ko‘p yozma faoliyat bilan shug‘ullansa, uning imloviy savodxonligi shuncha rivojlanadi. Shu jihatdan qaraganda, o‘qituvchi tomonidan muntazam ravishda ijodiy topshiriqlar berib borilishi maqsadga muvofiqdir.Pedagogik kuzatishlar shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida imloviy savodxonlikni shakllantirish uzluksiz mashq va nazoratni talab etadi. O‘quvchilarning yo‘l qo‘ygan xatolarini tahlil qilish, ularni individual tarzda tushuntirish va xatolar ustida ishlash metodini qo‘llash muhim pedagogik ahamiyatga ega. Bu orqali o‘quvchilar o‘z kamchiliklarini anglaydilar hamda kelgusida bunday xatolarga yo‘l qo‘ymaslikka harakat qiladilar. Shuningdek, boshlang‘ich ta’lim jarayonida o‘quvchilarning imloviy savodxonligini rivojlantirishda oila va maktab hamkorligi muhim omillardan biri hisoblanadi. Ota-onalar farzandlarining kitob mutolaasi bilan shug‘ullanishiga, yozma topshiriqlarni muntazam bajarishiga hamda nutq madaniyatiga e’tibor qaratishlari zarur. Oila va maktabning hamkorlikdagi faoliyati o‘quvchilarning savodxonligini oshirishda samarali natijalarni yuzaga keltiradi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini imloviy savodxonlikka o‘rgatish murakkab, tizimli va uzluksiz pedagogik jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayonda an’anaviy metodlar bilan bir qatorda innovatsion pedagogik texnologiyalar, AKT vositalari va interaktiv metodlardan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. To‘g‘ri tashkil etilgan ta’lim jarayoni o‘quvchilarning yozma nutqini rivojlantiradi, mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantiradi hamda ularni savodli shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi. Natijada jamiyatda raqobatbardosh, bilimli va ma’naviy yetuk avlodni voyaga yetkazish uchun mustahkam zamin yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. Toshkent,2020.
2. G‘ulomov A., Yo‘ldoshev M. Ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2017.
3. Abdullayeva Q., Rahmonbekova S. Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
4. Jumayev M. Boshlang‘ich ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Tafakkur, 2020.
5. Ergasheva G. A. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining imloviy savodxonligini shakllantirish metodikasi. – Toshkent: Qamar Media, 2022.
6. Qosimova K., Matchonov S. va boshq. Ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Noshir, 2009.
7. Rikmonova A., Azizova D., Muhammadova S. Ona tili. – Toshkent: O‘qituvchi, 1980.
8. Mirzayev M., Usmonov S., Rasulov I. O‘zbek tili. – Toshkent: O‘qituvchi, 1976.
9. L.Ernazarova, M.Mirsanova. Ona tili-o‘qish savodxonligi va uni o‘qitish metodikasi. Elektron darslik. Samarqand.2024.